

1509-cu il Şah İsmayıl üçün müharibə intizarında keçsə də, hər halda onun həyatında dəyişikliklər də oldu. Taclı Bəyimlə onun toyu hələ payız başlamamış baş tutdu. Toydan sonra şah uzun müddət divan işlərlə məşğul olmadı. Bir çox əmirlərə elə gəlirdi ki, Səfəvi şahı daha hakimiyyət məsələləri maraqlandırır. Bu zaman artıq Qazi Nurulla Əfəndi də Məhəmməd xan Şeybaninin qəsb etdiyi Xorasan ölkəsindən geri dönmüşdü. Hüseyin Lələ bəyin iştirakı ilə Qazi Nurulla əfəndinin Məhəmməd xan Şeybani haqqında söhbətləri dinlənmiş, gətirdiyi məlumatlar çək-çevir edilmişdi. Hər kəsə gün kimi aydın idi, Məhəmməd xan Şeybani sərhədlərini Səfəvi sərhədlərinə çatdırmaqla kifayətlənmək niyyətində deyil.

Hüseyin Lələ bəy Şah İsmayılı elə həmin gün Qazi Nurulla əfəndinin danışdıqları haqqında məlumatlandırdı. Əlbəttə, bu, şahı daxilən qəzəbləndirsə də, öz hirsini bürüzə vermədi.

Şah İsmayıl sanki iki od arasında qalmışdı. Anasının və yenicə evləndiyi Taclı Bəyimin ondan təkidlə müharibələrdən əl çəkmək istəklərini unuda bilmirdi. Digər tərəfdən də artıq ona gün kimi aydın idi ki, tezliklə Məhəmməd xan Şeybaninin qan-qan deyin istəklərlə qarşılaşmalı olacaq. Əslində, Məhəmməd xan Şeybani ilə müharibənin ən yaxşı fürsət məqamı idi. Çünki qərb tərəfdən onun sərhədlərinə daim müdaxilə edən Ələüddövlə Zülqədər bəyin qüvvələri darmadağın edilmişdi. Səfəvi sərhədləri Osmanlılarla yaxın qonşuluqda idi. Osmanlıların isə başı qərb istilalarına qarışmışdı. Görünən bu idi; hələ ki, Osmanlılar tərəfdən də təhlükə yoxdur.

Hüseyin Lələ bəy şahın yanından təzəcə çıxmışdı. Şah ona tapşırırdı ki, divanı yığsın və Şeyx Məhiyyəddin Lahicanini də dəvət etsin.

Şahın öz hücrəsində tənha olmağından xəbərdar olan Aləmşah bəyim onun yanına gəldi. Şah anasının hücrətində ayağa qalxdı, irəli yeridi, məhəbbətlə ona baş aydı. Aləmşah bəyim də öz növbəsində oğlunu həmişəki qayda üzrə qucaqladı, başını sinəsinə çəkdi.

Belə məqamlarda şah həmişə xeyallarındadır. Onun düşüncələri bir anda keçmişə uçardı. İstəxr qalasıdakı günlər yadına düşərdi. Ana oğlunu - körpə İsmayılı yerdə döşəkə üstündə ayaqlarının arasına uzadar, sanki beşikdəymiş kimi yırğalayardı. Vaxt keçib İsmayıl böyüdükcə anasına çoxlu suallar verərdi.

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

Şah divana daxil olan kimi hamı yerindən qalxdı və təzim elədi. Şah öz yerinə keçib taxtında əyləşdi. Hər kəsə də əyləşməyi işarə elədi.

Birinci söz Hüseyin Lələ bəyə verildi. O, qalxıb şahı təzim etdi və divan üzvlərini də bir-bir nəzərdən keçirdi.

- Mürşidimizin başı salamat olsun. Məhəmməd xan Şeybani sarayından gələn məlumatlardan öyrənmək olur ki, o, bizimlə barışıq və sülh ilə qonşuluq niyyətində deyil. Hətta öz niyyətlərini də gizlətmir.

Divanda xeyli müzakirə getdi. Məlum oldu ki, hələlik Məhəmməd xan Şeybanini Səfəvi sərhədlərinə soxulmaq üçün on min nəfərlik qoşunu hazırlanıb. Bu hazırlıq işlərinin neçə aya başa gələcəyini də təxmin elədilər. Nəhayət, şah deyilənlərə yekun vurdu.

- Mənim fikrimcə Məhiyyəddin Lahicani Məhəmməd xan Şeybani ilə görüşsə yaxşı olar. O, həm bizim məramımızı, əqidə yolunda qətiyyətimizi ona çatdırar, həm də qüvvə sarıdan aciz olmadığımızı da bildirər.

Hüseyin Lələ bəy divandakı ərkindən istifadə edib dilləndi: - Əgər Məhəmməd xan Şeybani düşünsə ki, biz onunla döyüşdən çəkinirik və bunu da qorxudan edirik, onda daha da quduzlaşar.

- Şahımız bizə buyurdu ki, sizin üzünüzdə onun salamlarını yetirək. Səfəvi xanədanının sizlərə heç bir zərər vurmayaçağını çatdıraraq. Və bunun müqabilində sizlərdən də barış və sülh görək.

Məhəmməd xan Şeybani qarşısındakı kişinin ağıllı və dürüst cavabından xoşlandı. Əksinə, daxili bir qəzəb hissi keçirdi. Qəzəbini tam boğa bilməsə də, bir az özünü yığdı. Çənəsindən üzə aşağı sallanan təkəmsəyrək saqqalını dartışdırdı:

- Mən tezliklə Məkkəni ziyarət edəcəyəm. Gözləyirdim ki, şah özü hücrəmə gəlib təzim edəcək, bu yolda mənə köməyini əsirgəməyəcəyini bildirəcək. Axı o, əqidə yolundan çoxdan azıb.

Şeyx Məhiyyəddin Lahicani Şeybani xanın azacıq sükutundan istifadə edib ona cavab vermək fürsətini buraxmadı:

- Mən bilərəm ki, babalarınız sırasında Çingiz xandan başlayan yolun haradan gəlib-haraya getdiyini hər kəs yaxşı bilir. Onu da yaxşı bilirsiniz ki, qılıncların bir gün kəsərdən düşən vaxtı da olur. Əgər belədirsə, Məhəmməd xan Şeybani də tarixin ibrətindən qədərincə məlumatlı olar.

- Şeyx həzrətləri uzaq yolu ona görə basıb gəlib ki, bizə burda tarix dərsi keçsin... Mən deyirəm ki, Qızılbaşların əqidə yolu məzhəbdən dönməkdir. Qoy şiiyə şah da, onun ölkəsi də tərək eləsin.

Məhiyyəddin Lahicani güclü seviləcək istehzalı bir təbəssümdən sonra Məhəmməd xan Şeybani ölkəsinin şüə təriqətində olan çoxlu hörmətli şeyxlərinin adını çəkdi və sonra Məhəmməd xan Şeybaninin ətrafındakı adamları bir-bir nəzərdən keçirib sözünün gerisini dedi: - Əgər həqiqətən şiiəlik yolu mürtətlidirsə, onda bu məşhur şeyxlərlə hökmdar necə davranır?

Məhəmməd xan Şeybani qarşısındakı arıq və çəlimsiz, yaşı çoxdan altmışı haqlamış, amma gözlərinin işığı inamla parlayan qocanı bir də başdan-ayağa süzdü:

- Şeyx həzrətlərinin hücrətdəki cəsarətini onun yaşına bağışlayıram. Qoy, başını həddini aşmış İsmayılın hücrətinə salamat aparsın. - Hökmdar bunu dedi və üzünü yana çevirdi. Sanki bununla çatdırmaq istədi ki, söhbət qurtarıb.

Əslində, Şeyx Məhiyyəddin Lahicani də başa düşdü ki, daha bundan sonra nəsə danışmaq odla oynamaq kimi bir şeydir. O, yaxşıca anlayırdı ki, Məhəmməd xan Şeybani üçün heç bir adət-ənənə müqəddəsliyi yoxdur. Bu adam bir anın içində göstəriş verər ki, elə buradaca onun başını üzüb torbaya qoyar və göndərər Şah İsmayıla. Amma Məhəmməd xan Şeybaninin axırıncı sözlərini də cavabsız qoymaq istəməirdi. Mürəxəss olmaq üçün icazə adı ilə dilləndi:

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

romandan səhifələr

Şahın yaddaşına indi gəldi. O, bir dəfə anasından soruşmuşdu:

- Ana, sən laylay deyərkən nə üçün ağlayırsan?

Aləmşah bəyim kəlağayısının ucu ilə gözlərinin nəmini qurudar, üzünə çətin də olsa, bir təbəssüm gətirər və oğluna sanki nikbinliklə cavab verərdi:

- Mən ağlamıram, əziz balam, Allaha dua edirəm, atanın sənə olan ümidləri üçün.

Şah ona görə keçmişdə qalmış bu mənzərəni təsəvvürünə gətirmişdi ki, yenə anasının üzündə həmin kədəri görmüşdü.

Sözü də elə Aləmşah bəyimin özü açdı.

- Oğlum, hələ ki, Tanrı bizim tərəfimizdədir. Ancaq unutm ki, bir gün onun da üzü döner.

- Bəs onda anam nə məsləhət buyurur?

- İstəyirəm ki, mümkün qədər müharibələrdən çəkinəsən. Təzəcə evlənmisən, mən istəyirəm ki, nəvələrim qorxusuz, təhlükəsiz böyüsun, Taclının da gözü yaşlı qalmasın. Sən hər dəfə müharibəyə gedəndə ürəyimin yağını yeyirəm.

- Yəqin ki, unutmamısan, əziz anam, Şeyx Heydər Səfəvi xanədanının şöhrətlənməsi naminə başını verib. Hələ ondan əvvəl babam Şeyx Cüneyd də bu yolun qurbanı olub. Mən də bu yoldan çəkinə bilmərəm.

- Yaxşı, oğlum, Tanrı qətiyyətinə dayaq dursun. Unutma ki, Məhəmməd xan Şeybani də güclüdür. İşlərinə görə ehtiyatlı tutasan.

Bu vaxt divandan xəbər gəldi ki, divan üzvləri toplanıb şahı gözləyirlər. Şah anasının saçlarına əllərilə sığal çəkdi. Onun alnından öpdü və sonra dönüb qətiyyətlə divana getdi.

Şah Hüseyin Lələ bəyin dediyi sözü qəzəbqarışıq bir duyğu ilə qarşıladı:

- Sən eşitməmişəm, qudurana öz ətrafını dalayar.

Hüseyin Lələ bəy başa düşdü ki, şahın məramı aydındır, o, öz fikrində qətidir. Ona görə də şahın deyəcəyini gözlədi. Şah gözlərini dolandıraraq Məhiyyəddin Lahicaniyə üz saldı:

- Elə bu gün Məhiyyəddin Lahicani Herata yola düşər. Qoy gələcək nəsillər bilsinlər ki, biz Məhəmməd xan Şeybani ilə öz istəyimizlə döyüşməmişik. Onsuz da müharibə qaçılmaz olacaq. Amma həqiqəti nə qədər zaman keçsə də, hər kəs doğru-düzgün biləcək.

...1510-cu ilin əvvəllərində Məhəmməd xan Şeybaninin sarayında Səfəvi elçiləri Xorasan hökmdarının hücrətində ayaq üstə dayanmışdılar. Hətta Məhəmməd xan Şeybani ümumi elçiləri qəbul etmək qaydalarına da əməl etməmiş, elçilərə əyləşmək üçün yer də göstərməmişdi.

Məhəmməd xan Şeybani nəhayət ki, elçiləri qəbul etdikdən sonra onları bir-bir nəzərdən keçirib nisbətən irəlində durmuş Lahicaniyə üz tutdu:

- Belə düşünürəm ki, hökmdarınız hörmətli bir zati yanıma göndərməklə səhv əqidədə olduğunuzu etiraf etmək istəyib. Yəqin ki, tezliklə şiiyə tərək edib həqiqətə qaydalarını dəyişəcək.

Məhiyyəddin Lahicani Məhəmməd xan Şeybanini hökmdara yaraşmayan hərəkətindən, davranış və danışığından elə həmin andaca anladı ki, bu adamla heç bir barış və sülh mümkün olmayacaq. Demək, qalır bircə mümkün qədər onun təhqiramiz davranışlara yetərincə cavab verib geri dönmək. Ona görə də əlini sinəsinə qoyub yüngülcə şahı təzim elədi:

- Şah bizə tapşırırdı ki, böyük Çingiz xana ehtiram olaraq hökmdara onun nəslinin davamçısı kimi hörmətimizi qoruyaq. Ancaq hökmdara mürəxxəs olmaq icazəsindən əvvəl onu da demək istərdim ki, şah bizim təkə hökmdarımız deyil, həm də mürşidimizdi. Onun yolunda nəinki elçi düşmək, hətta sükut vadisinə getmək də, qaranlıqlar aləminin qapısından keçmək də bizə şərəfdir.

Məhəmməd xan Şeybani qəzəblə yerindən qalxdı. Unutmuşdu, ya nə isə, bəlkə də, qəzəbini cilovlamaq üçün idi ki, sağ əli hələ də saqqalından yapışmış onu dartışdırırdı. Axır ki, bütün qəzəbi ilə bağırırdı:

- Gedin, şahınıza çatdırın ki, tezliklə adıma sikkələr basdırıb, səfərimə yardım göstərməsə, yolum Səfəvi səltənətinin düz ortasından keçəcək. Bunu unutmayın. Başınızı da ona görə salamat aparırsınız ki, bizim həşəmətimiz haqqında hökmdarınız daha yaxşı məlumatlandırarsınız.

Şeyx Məhiyyəddin Lahicani təmkinini pozmadan yüngülcə təzim edib geri döndü. Digər elçilər də çıxdılar. Ancaq uzun müddət qəzəbnak baxdı.

Məhəmməd xan Şeybaninin saralmış, çürük dişlərini, gördüyü kimi, uzun müddət yadından çıxarmadı. Şeyx Məhiyyəddin Lahicaniyə elə gəldi ki, Şeybani xanın çürük dişləri ilə onun səltənətinin yalançı əzəməti arasında bir bənzərlik var. Qalanını tezliklə Şah İsmayıla çatdırmaq üçün elçilər elə həmin gün Vətənə yola düşdülər.

(Davamı var)